

En god historie

Af Søren Ryge Petersen

Jeg er blevet bedt om at skrive en artikel til nærværende tidsskrift, og jeg ved godt hvorfor. Det er fordi jeg har været i fjernsynet, og det er der ikke noget nyt i. Men i de sidste par år har jeg lavet fjernsyn om et skelet i en køkkenmødding og bronzealderhøje og udgravninger på Hjelm og meget andet, og det var noget nyt for mig. Arkæologien har aldrig før hørt til mine TV-emner. Hvorfor dukkede det så pludselig op?

Det ved jeg godt, og det er næsten banalt. Det handler ikke om, at vi har holdt redaktionsmøder og fundet ud af, at det kunne være en god idé. Det handler ikke om produktudvikling, brainstorm, nye koncepter og andet fornemt. Det handler om, at jeg mødte Pauline!

Vi har nemlig børn på samme skole og har kendt hinanden længe. Jeg har altid vidst, at hun er arkæolog, og det er da meget hyggeligt. Hun har altid vidst, at jeg laver fjernsyn, og det er da også hyggeligt. Jeg har altid lyttet, når hun fortalte om sine projekter og udgravninger og udstillinger. Hun har altid kommenteret mine TV-programmer, og det er da rart. Men det var først i sommeren 1998, at det for alvor fængede.

For da ringede hun en aften og var helt oppe. Hun ville vise mig noget. Var lige begyndt at grave i en køkkenmødding på Helgenæs. Var stødt på en skelet. Gravemaskinen havde gravet fødderne af ham. Det så helt syret ud, som hun sagde.

Derfor kørte jeg til Helgenæs dagen efter (jeg bor lige i nærheden), og da jeg så køkkenmøddingen og skelettet og hørte Pauline fortælle, da var jeg solgt. Da ringede alle mine ord- og billedalarmer, for det er nu engang min svaghed og min metiér: at når jeg oplever noget spændende eller fascinerende eller bevægende eller stort eller smukt, så får jeg en ubetvingelig lyst til at fortælle og vise det til alle andre.

Derfor ringede jeg omgående til min redaktion og forlangte at få en TV-fotograf ud, hvilket forresten var temmelig besværligt. Der var ikke planlagt noget som helst TV-program om køkkenmøddinger, men jeg vidste, at her var der en rigtig god historie! Pauline kunne fortælle den. Jeg kunne formidle den. Det var hér og nu!

Og så gik det slag i slag. Inden vi havde set os om, var der planlagt en hel stribe programmer om arkæologi - alle med Pauline i hovedrollen. Det var jo godt stof, det her - det kunne enhver se. Og når man laver gode historier, som der er mange seere til, så er der ikke mere at snakke om. Bare kør' løs!

Hvilket naturligtvis er en stærkt forenklet fremstilling. Manden i møddingen blev serveret på et sølvfad, men når man skal planlægge 5 yderligere programmer, så bliver det mere kompliceret. Så bliver det regnvejr og snevejr - så er der en million aftaler, der skal koordineres - så bliver børnene syge - så er der deadline, og sådan er den slags altid, hvilket kun er sagt for at afromantisere den forestilling om TV-produktioner, jeg selv har lagt op til i ovenstående. Men som ikke rokker ved den kendsgerning, at hvis ikke Pauline med sin entusiasme og udstråling og professionelle kunnen havde ramt mig i min formidlernerve, så var jeg aldrig kommet til Hjelm.

For det er jo det lykkelige ved den form for samarbejde: at hun også snakkede så meget om det store udgravningsprojekt på Hjelm i sommeren 1999, at der ikke var nogen vej udenom: Jeg måtte til Hjelm. DR-derude måtte til Hjelm. Danmarks Radio måtte til Hjelm. Vi var derovre 7 gange, og det blev til 2 programmer. Jeg vil aldrig glemme det.

Dette har handlet om TV. Om det vidunderlige og frygtindgydende medie, der har fået så stor betydning og effekt, at det næsten skræmmer mig.

TV består af billeder. Men også af ord. Ordene er vigtige. Mange gange er de vigtigere end billederne. Når jeg overvældes af trangen til at formidle, handler det sjældent om billeder, men altid om ord. Da jeg så manden i møddingen første gang, var det et uforglemmeligt billede, men det første jeg gjorde, da jeg kom hjem, var at sætte mig til PC'eren og omsætte billedet til ord. Historien blev bragt i Politiken, fordi det er min avis, og den skal med i denne sammenhæng, fordi det er ganske vist: det var sådan, den begyndte - min arkæologiske TV-karriere:

Manden i møddingen

Der var titusinder af østersskaller, sneglehuse, flint i lange baner og dertil en ryghvirvel fra en storhval. Det var en gavmild udgravning, og om torsdagen fandt man et menneske, hvorpå der opstod fortættet spænding blandt arkæologerne.

Gæsteskrubent

Arkæologisk Forum nr.3, November 2000

Fødderne manglede, rendegraveren havde taget dem. Men i løbet af de næste dage kunne forsigtige hænder med små knive, spartler og pensler afdække skinneben og knæ, lårben, bækkenknogler, arme, skuldre, ryg, nogle fine ribben, men intet hoved.

Den slags er ikke andet end et skelet, endda kun dele af et skelet, og herregud da! Danmarks jord er fyldt med skeletter - alene sidste år døde 60.000 danskere, og de fleste af dem kom i jorden og bliver til skeletter inden for overskuelig tid.

Men ham her kom ikke i jorden. Han blev lagt ned i bunden af den kæmpestore affaldsdyng, som opstår, når en flok mennesker igennem mange generationer opholder sig et bestemt sted for at fiske og jage. Han blev lagt omhyggeligt, udstrakt på ryggen, med hovedet mod vest; stammens ældste lagde en smuk flinteflække ved hans højre hånd, hans kvinde lagde et ravstykke på hans lændeklæde, hans søn lagde sin fineste pil ved hans venstre hånd, og så væltede de en halv meter østersskaller ned over ham og holdt et lille ædegilde med to dusin østers til hver, for hvalen var spist forlængst. Ingen af dem gjorde sig den ringeste forestilling om, at ægypterne ville bygge pyramider 2000 år senere, og at Pauline Asingh og hendes hjælpere fra Ebeltoft Museum skulle finde lige præcis deres mand 6000 år senere, fordi kalken fra østersskallerne bevarede knoglerne i så ubegribelig lang tid.

Manden er dukket frem af køkkenmøddingen. Han ser ikke ud af meget, for han er 6000 år gammel, men arkæolog Pauline Asingh synes, han er rigtig meget. Han er nemlig ikke bare død her - han er begravet (S. Ryge Petersen).

Arkæologisk Forum nr.3, November 2000

For han er stadig et skelet. Stadig et menneske. Dødt, ganske vist, men med en så mægtig udstråling af fortid, at Deres Udsendte blev ganske betaget og måtte tøjle sin fantasi, for arkæologer bryder sig ikke om gætterier. Ingen vil byde på, hvad manden hed, hvor mange børn han havde, om han var gift eller bare avlede børn til højre og venstre. Ingen ville give mig det mindste forslag til hans sprog, hans sangstemme, hans største ønske og værste frygt.

Men at han var jæger, det er ganske vist, for det var de allesammen. Jægere, fiskere og samlere. For vi er i jægerstenalderen, nærmere betegnet Ertebøllekulturen, og den har arkæologerne rimeligt styr på, fordi den efterlod sig noget helt enestående, som endda har fået sig et så godt dansk navn, at udenlandske arkæologer har opgivet at oversætte det: Køkkenmødding hedder det. Køkkenmødding siger de på tysk og fransk og engelsk. De ligger i hundredvis langs de danske kyster, kæmpestore dynger af skaller, knogler og flint. Mange af dem er blevet brugt som tilskudsfoder til hønsene af lokale landmænd, men da arkæologerne fandt ud af, at de var skabt af mennesker for 6.000 år siden, fik piben en anden lyd. En del af dem er blevet undersøgt minutøst og har givet os præcise forestillinger om, hvordan disse fjerne forfædre levede deres liv.

Gæsteskrivent

For det er sikkert og vist: At vores mand (jeg kalder ham Birk eller Eg eller Hjortedræber, men ved stadig ikke, hvordan de udtalte det) var et af individerne i en flok mennesker, der levede på en ø, som nu er en halvø og hedder Helgenæs. De havde fast tilholdssted på østsiden af øen, helt ude ved strandkanten, i læ for de våde vestenvinde, og de havde valgt netop dét sted, fordi havet lige her dannede en lagune med smult vande og enorme mængder af østers, muslinger og snegle samt fisk. Og hvis de gik bare et kvarter mod nord eller sydøst, så kom de ud til åbent hav, hvor de, hvis de var heldige, kunne finde en hval, der var strandet, for vi har ikke fantasi til at forestille os, hvordan de kan have fanget den.

Desuden tog mændene med jævne mellemrum på jagt i de nærliggende Mols Bjerge (vi ved ikke, hvordan de udtalte det) og skød kronhjort, rådyr, vildsvin eller bjørn. Hvorimod det efterhånden var sjældent, at de mødte urokse eller elg, og det talte de en del om, kunne ikke forstå, at disse pragtfulde køddyr var blevet så sjældne.

Og hver eneste dag sad de store drenge med deres buer og pile bag pilebuskene ved strandkanten og forsøgte at skyde en svane, en gås eller and, en edderfugl, en pelikan eller en måge, som de kunne tage med hjem til mor og aftensmad, for selv om man altid kunne tage ud

Arkæologisk Forum nr.3, November 2000

med båden og hente sig en flok østers, så var de ærlig talt lidt trætte af dem. Man skal æde så mange, før man bliver ordentlig mæt. Køkkenmøddingen ved Mejlgård på Djursland, som er en af de største, vi kender, fortæller f.eks., at man her har indsamlet 20 millioner østers over en periode på 5-600 år.

For det er jo det, de gør, disse vidunderlige køkkenmøddinger. Giver os en hel bunke konkret viden om, hvad menneskene spiste for 6.000 år siden. Knoglerne og skallerne beviser det. De fortæller også, at de var aldeles fremragende til at lave redskaber i flint, at de brugte store primitive lerkar til at koge kødet i, og at de faktisk tilbragte en del af deres arbejdstid på selve køkkenmøddingen, selv om det må have lugtet fælt.

Men vi ved ikke, hvor de boede, for der er ingen spor af bebyggelse. Formodentlig har det været lige ved siden af, og det må have været yderst primitivt, bare lidt tag over hovedet om sommeren og en jordhule om vinteren.

Vi ved heller ikke, hvor de begravede deres døde, for manden i møddingen er en undtagelse - man har kun fundet få skeletter i danske køkkenmøddinger. Måske var han bare en idiot, som de ikke ville bære hen til begravelsespladsen. Måske var han det modsatte - en stor jæger og fin

Gæsteskrubent

mand, som skulle blive i nærheden. Eller måske havde de bare så travlt den dag, han døde, at de tog en hurtig beslutning, skrabte og skovlede et stort hul i møddingen og lagde ham dér. Det er og bliver gætterier altsammen.

Hvorimod det er ganske vist, at han torsdag den 3. september 1998 blev løftet op af sin grav efter at være blevet omhyggeligt pakket ind i WritaWrap, køkkenrulle, parafin, brædder og 300 kg. jord, sand og østersskaller. At syv danske mænd og en kvinde under højlydt stønnen bar ham hen til en ventende bil, hvorpå han blev kørt til museet og taget under yderst kærlig behandling. Konservatoren regner med at bruge et par uger på at gøre ham rigtig flot; han skal renses og stabiliseres, pensles med polymere lakker, han skal nemlig gøres synlig for enhver.

Han fik fred i 6.000 år. Æret være hans minde